

O Hrušovu

Z pláně, která od Bezna a Chotětova sklání se k Jizeře a prorvána je několika roklemi, vyniká nad strmým břehem Jizery mohutná čtyřhranná věž, jediný dobře zachovalý zbytek věžovate tvrze. Jest o pěti poschodích. Do prvního vcházelo se schody vně postavenými. V každém poschodí jest světnice a nad poslední, která byla malovaná, jest střecha a krov valbový, nad nímž je lucerna. Jméno vzala, jest tvrz od zakladatele Hruši, odtud Hrušův dvůr – Hrušov.

Severovýchodně od vsi vybíhá pláň v ostroh sevřený hlubokou roklí Čertůvkou a příkrou strání pravého jezerního břehu. Za dávných dob nebylo v naší krajině tiché roklo, jež pod starým Hrušovem ústí do údolí Jizery. Stával tu hrad a celý kraj kolem patřil Tystovi, jenž dostal toto zboží v odměnu za zavraždění knížete Václava.

Tysta rád jezdil na lov. Jednou slunce velmi pražilo a Tysta dlouho jezdil hvozdem, nemoha ničeho uloviti. Velice se rozlítil, zaklel a

střelil do slunce. Jak šíp zasvištěl, země náhle se prolomila a pohltila vraha i s koněm.

Od těch dob je na tom místě hluboká roklo Čertůvka, neboť Tysta propadl se do pekla mezi čerty. Jednou za sto let se dno Čertůvky otevře, vyjede Tysta na koni a za hodinu opět v zemi zmizí.

Jiná pověst líčí původ Čertůvky jinak. Býval v těch místech u Jizery mlýn. Dobře se tam žilo. Mlýn vesele klepal, mlečů bylo dosti po celý rok. V blízké tůni žil starý mrzutý vodník a ten závistivě hleděl na mlynářův blahobyt. Často zavítal do mlýna a zle tu rádil. Mleče do řeky shazoval, kola zarážel, mouku rozhazoval, chasu všelijak trápil. Proto lidé začali se mlýnu vyhýbati, chasa se rozešla a mlýn přestal klepati. Smutno v něm bylo a mlynář nemaje pokoje od závistivého vodníka, odstěhoval se. To vodník chtěl. Usadil se ve mlýně, a aby se mu nestýskalo, pozval si kamaráda čerta. Byla to dvojice! Jeden huňatý a černý jak uhel, druhý vyzáblý a zelený jak brčál. Kdo šel okolo mlýna, slyšel jen pleskání karet, hluboký hlas čertův a skřehotání vodníkovo. Jednou i mlynář sem zašel a sotva jej ti dva spatřili, řekli si „Zahrajeme si o jeho duši“. Když vkročil mlynář do mlýnice, uvítal jej čert slovy „Přicházíš právě vhod. Zahrajeme si o tvou duši.“ čert vyhrál a mlynář vida jaký osud jej čeká, poznamenal se ve strachu křížem. Zaburácel hrom, čert vyrazil stropem, vodník skočil do Jizery a mlýn se zřítil. V jeho troskách jako divem zachráněn stál mlynář. Od té doby říká se tomu místu i sousední rokli Čertůvka.

Na ostrohu nad Čertůvkou nalezneme prastaré valy a příkopy malé tvrze, o níž můžeme se domnívati, že střežla brodec na Jizeře. Toto pradávne opevnění skrovného rozsahu, ale velmi pevné polohou není nejstarším svědkem osídlení v těchto končinách.

Jdeme-li z Hrušova k Horkám, dojdeme k písečníku, kde odkryto bylo znamenité sídliště svérázné, čisté kultury únětické, nad jehož hroby byly památky i pohřby po pokoleních, která mrtvé spalovala. Snad tu právem uchvatitelů zmocnil se příhodného sídliště lid příšlý od severu, z nynější Lužice. Věžovata tvrz v Hrušově založena byla v 15. století. Bývaly tudíž v Hrušově dvě tvrze a i dvě rodiny odlišné rodem i štítem.

Hrušovští z Hrušova měli štít poloviční s pravou polovicí opět ve dvě části rozdělenou.

Voděradští z Hrušova měli v štítu od pravého horního do levého dolního rohu pruh, nad nímž byla polovina lilie.

Zdá se, že Voděradští z Hrušova sídlili tu dříve, ale dobře je možno, že tu byli sousedy hrušovských z Hrušova.

Roku 1346 jsou připomínáni Bohuněk a Řehník z Hrušova. O Matěji Štěpovi z Hrušova je psáno, že byl roku 1396 purkrabím v Častolovicích.

Praotcem Hrušovských byl Milota z Budče. Milota je připomínán v soukromých zápisech do roku 1418. Potom opět jsou tu připomínáni Milota Jetřich, ten v letech 1427 až 1470. Ke konci života nazýván jest Milota starší. Byl tu patrně syn téhož jména. Milota starší koupil od Jana z Brodce průhon, aby tu mohli Hrušovští stáda honiti. Milota byl na sjezdu nymburském a s ním i Vaněk z Hrušova.

Ješek a Petr z Hrušova pomáhali Jiříku z Poděbrad dobývat Prahu. Petr byl živ ještě 1495.

V letech 1470 až 1481 jest tu psán Milota mladší, držitel nějakých dědin v Kouřimsku.

Rod Hrušovský byl velmi rozvětven. Jedna větev sedí dlouho v okolí Všetat. Jetřich z Hrušova držel tvrz v roce 1501 a dal postavit nynější věž. S ním tu část zboží držel Milota, neboť uváděn jest na dvoře poplužním, zvaném Nový dvůr.

Po Jetřichovi byli tu synové Hynek a Šťastný. Při obnově zemských desk doznali tito bratři, že po předcích drží Hrušov tvrz, ves, poplužní dvůr, plat v městečku Brodci a tam jeden dvůr kmetci se šafranicemi, břehy při Jizeře a lesy na Brodečtě i na Strašnovském, s dubím při lukách a se stráněmi lesa u Hrušova.

Hynek měl za manželku Veroniku z Močidlan a později paměti o ní mizejí. Šťastný měl Elišku z Močidlan, již učinil poručnicí dětí svých i po bratru Hynkovi. Nástupce jeho Ondřej z Hrušova odkázal zboží dceři Majdaleně, provdané za Gotryda z Berbistorfu. Po její smrti oženil se Gotfryd po druhé a po jeho smrti dostali Hrušov bratři jeho, kteří statek prodali vdově po Gotfrydovi. Při prodeji uvádí se při Hrušově tvrz, dvůr poplužní s rolemi, pivovarem a ovčínem, kovárnou, vinicemi, štěpnicemi, řekou Jizerou, vsí, krčmou v Brodcích, s dvorem Zábrodeckým.

Alžběta ze Štampachu, vdova po Gotfrydovi z Berbistorfu, provdala se za Jana z Roupova, jemuž všechn statek odkázala. Pán tento odešel léta 1626 pro víru z vlasti a statek dal léta 1628 Jáchymu staršímu Slavatovi z Chlumu a na Novém Stránově za roční splátky po 800 míš.kop. Slavata postoupil hrušovskou tvrz paní Anně Arnoldové z Hyršova na Brodci.

V té době byla tvrz zpustošena švédským vojskem tak, že se v ní bydlet nemohlo. V 17. století ujali statek Hartmanové z Klarštějna sídlem v Brodci a tak dostal se později Hrušov v držení Clam Gallasů a konečně Nosticů z Rienecku.

Věž jest čtyřboká, hranolová, z lomového kamene pískovcového, s nárožníky tesanými. Zdivo věže z 15. století, úprava oken a portálku do šneku ze 16., ostatní opravy z 18. a 19. stol. Stěny její hladké, omítané, děleny jsou uprostřed římsou pískovcovou, porušenou, jež bývala profilována plochým žlábkem. Střecha stanová s hranami otupenými, na ní lucerna s bání.

Přízemí zabírá jedna světnice, do níž vede zvláštní vchod, klenuta

Obr. 63. Hrušov. Věž býv. tvrze.

valeně s hrotitým obloukem; druhý vchod proražen výše se strany jižní, k němuž vedou schody dřevěné, novější; vchází se tudy do vyšších pater, která mají stropy povalové, nyní v pozmeněných výškách. V těchto síních uvádějí Beckovský, Balbín, Schaller historické obrazy a památné portréty rodinné. V jihovýchodním koutě šnekové schodiště, kterým se vcházelo do vyšších pater.

V přízemí jsou dvě okna od strany západní do oné světnice; v patře po okénku střilnovém; jen na straně jižní onen vchod pozdější

s přistavěným schodištěm. Ve druhém — nad římsou — po okně (4), jež orámována jsou pískovcem, na východní straně, do šneku, sklenuto oválově; ve třetím po okénku »střílnovém«, ve čtvrtém: nejširší, polokruhově zaklenutá, po dvou. Římsa okapní dřevěná.

V lucerně zvonek, jímž se Ave Maria zvoní. Jeho noha hladká, kolem korunky laurový věnek, pak nápis:

AVE MARIA GRACIA PLENA DNS TECVM A: 1680.

Pod nápisem pásek rozvilinový, na plášti střídavě hlavy andělů a konsolový ornament. (Zvonař *Ž. Pricquey*.) Výška 0·27 m, průměr 0·32 m.

Na silnici z Hrušova do Horek SOCHA SV. JANA NEPO-MUCKÉHO na podstavci hranolovém: světec sklání se k andělku s křížem. Letopočet vytřen; dle pamětní knihy v Horkách vysvěcen l. 1751 (shoduje se!), opraven l. 1844 a 1885.

L. 1807 obnovena SOCHA SV. JANA NEP. »V kamenici«, téhož stáří.

L. 1757 vysvěcen železný KŘÍŽ na návsi mezi čtyřmi kaštany, l. 1844 obnoven.

Husí Lhota viz Lhota Husí.

Charvátce.

Sedláček X., 342.

Osada původu staroslovanského, v území kmene Charvátů.

Po TVRZI zdejší nazývali se vladykové z Ch.: l. 1382 Arnošt z Charvatců. L. 1555 Anna z Vartmberka, manželka Jindřicha z Valdštejna, koupí připojila je k Dobrovici. — Do dvora popl. vedou VRATA rokoková. Na návsi na dřevěném sloupu ZVONEK vysoký 0·20 m, v průměru 0·27 m. Kolem horního lemu pásek rozvilinový; na plášti světec s lilí, po stranách F. A. F — 1776.

Chotětov

osada starožitná; l. 1057 kníže Spytihněv daroval kostelu v Litoměřicích lán polí v Chotětově.

Na místě, kde stojí nyní cihelna p. Vraného, našly se zbytky popelnic, parohy atd.

Uprostřed osady vypíná se na místě povýšeném FARNÍ KOSTEL SV. PROKOPA, jenž jako farní připomíná se l. 1352, 1377 . . . (Lib. conf. III., 65.)

V době husítké byl kališnický (l. 1574 utrakvistický kněz Jan Sezemský — Arch. zem. Oeconomica . .). Po katolické reformaci spravován

V díle Balbínově i Beckovského zachována jest paměť o malbách ve světnicích hrušovské tvrže. Bylo tu vyobrazeno hrdinství předka rodu Hrušovských, jenž zúčastnil se válečného tažení krále Jana do Prus proti pohanům. Jeden oddíl Janova vojska byl nepřáteli obklíčen a v litém boji byla praporečnicku uťata pravice. Když prapor do levé ruky vzal i tato byla uťata, tu on praporec do úst vzal a tak dlouho držel, dokud hlavní český voj téměř již pobitý oddíl z nebezpečí nevysvobodil. Praporečnick z rodu Hrušovských byl pak králem velice chválen a bohatě obdarován.

V jiné světnici vyl vyobrazen boj křesťanů, které vedl Bratřimil z Hrušova, s pohany, kteří položivše se u Zámostí a Stránova blíže řeky Jizery na jedné hoře, širokými příkopy so okopali, kde dosud u Pískové Lhoty valy spatřujeme. O tom vypravuje kronikář Hájek: „Křesťané přiblíživše se k těm příkopům od východu slunce i od půlnoci, tak až do čtvrtého dne leželi, všechnu potravu a vybíhání nepřátelům přejavše. Pohané pro nedostatek potravy déle v zákopech nemohouce ležeti, na pole ranním jitem vytáhli a na křesťany udeřili, kteří, majíce daleko menší počet bojovníků., před pohany ustupovati počali. Ale vůdce vojska Bratřimil z Hrušova, napomínaje křesťany, první vskočil mezi pohany, jejich první šik rozrazil, za ním Bera (Medvěd) Kovaňský, Hrozek Předmířský, Koloslav z Kluku, též jiní statečnější, za nimiž se ostatní křesťané jako zeď na pohany řítili. Trvala bitva až do poledne, křesťané pole obrželi, pohanů mnoho sbili, ostatní se rozběhli. Kníže (Boleslav II.) rozkázal kořist a loupeže nepřátelské rovným dílem mezi svůj lid rozdělit, a z takového vítězství aby pánu bohu děkování činili, na tom místě kolik dní ležeti zůstali, modlíce se pánu bohu společně“.

Po vítězství nad pohany k pokynu ducha nebeského dal Boleslav postaviti hrad na hoře, kteráž sluka Hrobka, kdež okolní pohané své mrtvé pochovávali. Hrad pojmenován Boleslav Mladý a město při něm Hrobka.